

Afşin Ovasının Kağni Ustaları

– yazıcı · 04 Temmuz 2014

AFŞİN OVASININ KAĞNI USTALARI

Kağni'nin Afşin tarihimizde ve kültürümüzde büyük bir yeri vardır. Kağni Afşin Ovasında kültürel olarak yeri başkadır. İlçemiz Afşin dört yanı Irmak ve Çaylarla sulanan verimli bir ovadır. Afşin ovasında yetişen tüm tarım ürünlerinin tarlaya ekilmesinden tutun harman edilmesinde kağni'nin rolü büyük olmuştur. Kağni dediğiniz Ustaların tek bir keserle yapabildiği bir ulaşım vasıtası; çift öküzle çekilir, demir aksanı yoktur. Kağniyi Hititler de bilirmiş, demek ki en azından 4000 senelik bir araçtan söz ediyoruz. Anadolu'nun sapa yerlerinde kalıntısına hâlâ rastlanan kerpiç tekniğine dayalı evler de bize Hitit mirası; su gücüyle çalışan değirmen de öyle, kalbur, yaba, teper gibi hububatla ilgili âletler de. Anadolu ahalisinin geçimliği asgariden 4 bin senedir değişmemiş; kıraç tarlaya erken baharda tohumluk saçılacak, güz başlamadan hasat edilecek; hasattan tohumluk ayrılınca geriye kalan şey tam bir senelik işedir. Afşin İlçemiz Tarım ile uğraştığından Kağni'nin ayrı bir yeri vardır. Kağni kullanımı son 20. yüzyılın çeyreğinde ortadan kaybolmaya başladı. Kağni arabası iki kocaman kalın ağaç tekerinden ortasında bir mazi, teker kısımlarından çıkan sapmaların uç noktada öküzlerin boynuna geçirilen boyunduruğun zelvenin katılarak çekilmesiyle kullanılan bir binit taşıma araç olarak kullanılmaktaydı. Afşin Şehrimizde en iyi Kağniyi Afşin Beyceğiz Mahallesinden İsmail AĞYAR ile Afşin Dede Baba Mahallesi Boşnakta oturan Ali KARABULUT, Afşin Pınarbaşı Mahallesinden Zamanların Kemal ŞAHİN, Afşin Yeşilyurt Mahallesinden Salman AKTAŞ, Afşin Çobanbeyli Kasabasında Recep DURNA, Duran KARAKUŞ, Boşnakların İsmail KARABULUT, Battal AĞYAR ile Arıtış Kasabasında Bulamaç Hasan Usta, Arıstıl (Bakraç) Kasabasında Mevlüt ÖZBOLAT, HASAN YALÇIN, İbrahim KARATUT, Hacı Bilal KÖSE, Hacı GÖKDOĞAN, Hakkı KARAKAYA, Hüseyin ÖZCAN, Mehmet TERZİ, Halil KÜÇÜK Afşin Topaktaş Mahallesi, Servet BERK Afşin Topaktaş Mahallesi, Asef KEPİR Altunelma mahallesi, Memiş KAÇAR Dağlıca Mahallesi, Cebrail ÖZDEMİR Kabağağaç Mahallesi, Mehmet KAHYA Kabağağaç Mahallesi, Mehmet İLHAN Kabağağaç Mahallesi, Tahsin İLHAN Kababağağaç mahallesi, Selahattin KILINÇ Kargabükü Mahallesi, Arif ÜNAL Kargabükü mahallesi, Haşim ARIKAN kargabükü mahallesi, Fikri Arıkan Kargabükü mahallesi, Sabri ARIKAN kargabükü mahallesi, Gani ALAGÖZ Kargabükü mahallesi, Mevlüt ALAGÖZ kargabükü mahallesi, Hüseyin KURTARAN kargabükü Mahallesi, Cemal SERİN Kargabükü Mahallesi, İzzet APAYDIN Deveboynu Mahallesi, Cemal BULDUK Deveboynu Mahallesi, Kadir GELİR Deveboynu Mahallesi, Maaz CANBOLAT Yazıköyü Mahallesi, Mehmet SAMAN Yazıköyü Mahallesi, Samittin ÖZDEMİR Yazıköyü Mahallesi, Kadir CANBOLAT Yazıköyü Mahallesi, Mehmet EKEN Afşin (Mehmet Çavuş Maraş Savaşı Gazisi), Abdurrahman EKEN, Mustafa ÇİTİL, Mustafa KARAKUŞ (Feloğlu), Hacı Hüseyin KARAKUŞ (Feloğlu), Kurtdemirciler Ali DEMİRCİ- Abdullah DEMİRCİ- Mevlüt DEMİRCİ Kağni tekerine çelik Çember geçiren ustalar, Ali İŞBİLİR, İbrahim İŞBİLİR yapmaktaydılar. Yapılan Kağnıların tekerleklerini Ateşte ısıtarak tekerin etrafında bulunan çelik çemberi Vaysal DATLI- Salman DATLI ve Mehmet KARAKUŞ gibi ustalar kağni tekerlerini

taktıydılar. Afşin şehrimizde ve köylerinde yollar kağrı yolları, kağrı arabasının geçtiği yerler öküzlerin aheste hareketleri ile tekerlerinden çıkan gıcırta seslere sanki bir musiki nameleri gibi insanların kulaklarına gelmektedir. Kağrı tarihimizde birçok alanlarda hele de bağımsızlık ve kurtuluş savaşımızda cepheden cepheye top ve mermi taşıma işinde de kullanılmış bir araçtır. Afşin şehrimizde Köylerinde eskiden değirmenlerde, tarladan harmanlara sap taşıma işinde, dağdan odun getirmede, köy içinde birçok nakliye işinde kağrıları kullanılmaktaydı. Kağrı arabası basit görünür; ama herkes eline çekici alıp yapamaz. Ustalar bazen üç beş gün çalışarak bir kağrıyı ayağa kaldırırlar ki buna 'araba bağlama' denir. Tekerde makbul olan meşe ağacıdır; ama çam da olabilir. Tekerler merkezden kenara doğru gittikçe incelik ve kenarına demir bir çember takılır. Otuzlu yıllarda Anadolu'da dolaşan Alman araştırmacı, kağrının tekerdeki çember hariç, bütün parçalarıyla Hititler tarafından da kullanıldığını söyler; ancak sonradan bir Türk araştırmacı Hititlerde o çemberin de var olduğunu ilave eder. Tekerlerin yüzü çatlamaması için katran ve dövülmüş yumurta kabuğuyla sıvanıyordu. Mazı, tekerle uyum içinde dönsün diye tereyağıyla yağlanır, yağ da mazının alt kısmına zincirle bağlanmış içi boş bir öküz boynuzunda muhafaza edilir. Kağrı bağlanırken her malzemesinin sıfırdan alınması şart değildi tabii, elde kalan eski parçalar da mutlaka değerlendirilirdi. Afşin'imizde kağrının tekerleğine takılacak çelikten yapılmış demir çember önce ateşte ısıtılarak demir kor haline getirilerek içerisine kalın tahta tekerlek takılıp su dökülerek tekerlek işlemi yapılmış. KAĞRININ YAPIMINDA KULLANILAN MALZEMELER VE AKSESUVARLARI

Boyunduruk: Çift süren veya araba çeken öküzlerin birlikte hareket etmelerini sağlamak amacıyla iki ucu öküzlerin boynuna, ortası saban veya kağrıya bağlanan uzun ağaçtır. Köp: Kağrının ön ve arkasına enlemesine konan uzun tahta. Mazı: İki tekerleği birbirine bağlayan mil; dingil. Dayak: Kağrıların oku yukarıda tutmaya yarayan ağaç destek. Araba durdurulduğunda öküzlerin dinlenmesi için dayağın üzerine ok konuyor ve boyunduruk boşa alınmış oluyor.

Ok: Kağrıya mazı üzerine boydan boya uzatılan yan ağaçlara 'kol' deniyor.

Kağrı sözüne, Orhun Yazıtlarında rastlanmaktadır. Bu bakımdan kağrının, Türkler tarafından kullanılması çok eskidir. Uygurcada boyunduruk kayışı tabiri geçmektedir. Anadolu'da yüzyıllardır kullanılan kağrı, Özellikle İstiklal Harbinin sembolü haline gelmişti. Yolsuz, izsiz, çamurlu yerlerde, cephede, malzeme ve insan taşımada kağrıdan çok istifade edilmişti. Ağır yük altında tekerleklerden çıkan gıcırta iniltilere benzetilerek zaman zaman edebiyata konu olmuştur. Kağrıları teker, kağrı evi ve boyunduruk olarak üç parçadan meydana gelir. Tekerlekler ay biçimi iki tahta ile bunların arasında bir göbekten ibarettir. Tekerin çevresine bir cm kalınlığında iki üç cm genişliğinde demir çember kızdırılarak geçirilir. Böylece tahta tekerleğin kısa zamanda parçalanıp elden çıkması önlenmiş olurdu. Tekerlekleri birleştiren dingil üzerine oklar, bu okların üzerine de kağrı evi tabir edilen kısım oturtulurdu. Boyunduruk ise hayvana kayışlarla bağlanan kısımdır. Kağrı deyince ayrıca aklımıza Türk kadınlarımız gelmektedir. Kurtuluş savaşımızda Kadınlarımız yeri geldi Kağrısıyla sırtında cepheye mermi, erzak, giyecek taşıdı. Türk kadını yeri geldi Kurtuluş savaşımızda hemşire oldu askerimizin ağrısını dindirdi yarasını sardı yeri geldi savaştı. Afşin ovasında Ali Karabulut, Kemal ŞAHİN, Salman AKTAŞ, Duran KARAKUŞ, Recep DURNA, İsmail AĞYAR ve Bulamaç Hasan usta olmak üzere daha adını sayamadığımız kağrı ustalarımız keserleri ile

ağacı destana eviren kağnılar yaptılar. Milli Mücadelenin Anadolu'da ŐahlanıŐı Kağnıyla olmuştur. BaŐta kurtuluş savaŐımız olmak üzere bir dönemin en gözde ve en önemli ulaşım aracı kağnıların en önemli özelliği iki öküz tarafından çekilmesi ve tamamen ahŐaptan yapılmasıdır. Tümü tahta olan kağnı tekerleri çamur tutmaması için genelde am ağacından yapılıp, aŐınmaması içinde etrafına 2 cmeninde demir çember geçirilir. Öküzler arasından geçen uzun bir gen Őeklindeki "ok" ana yapıyı oluŐturur. Bu okun ucuna boyunduruk bindirilir. Uzun bir tahtadan oluŐan boyunduruğun iki tarafındaki üstü am, altı meŐeden yapılmış bölümleri "zelve" lerle birbirine kayıŐla da öküzlerin boynuna bağlanır. Kağnının gen Őeklindeki oklarının her bir parçasına kravat, uçtaki meŐeden yapılmış boyundurukla kayışı tutan yuvarlak ağaçlara gevele, öküz veya manda derisinden yapılmış kayıŐ, kravatların altında yine amdan yapılmış buylular, onun altında da iki tekeri birbirine bağlayan meŐeden yapılmış eysen ve eyseni iki tarafından kavrayan azılarda meŐeden olurdu. Normal zamanlarda iki tarafına ağaçtan yapılmış kanatlar sokulurdu. Ekin getirme zamanı meŐeden yapılmış delece vurulurdu. Milli Mücadelemizin O acı ve yoksul günlerde ordumuzun geri hizmetleri kağnıyla sağlanmaktaydı. Kurtuluş SavaŐımızı Kağnıyla, deve ile katır ile kazındık. Kurtuluş savaŐında cipler yoktu ama inanmıŐ insanlar vardı ve o insanlar kazmayla, kürekle, kağnıyla dünyada eŐi benzeri olmayan destan yazdılar. Çocukluğumda çok kağnıya binmiŐtim. Hele harman zamanı kağnılar birbiri ile yarıŐırlardı.

DERLEYEN

ARAŞTIRMACI YAZAR:

Mustafa KŐŐ

AŐŐin Kent Konseyi Tarihi AraŐtırmalar Bölüm BaŐkanı